

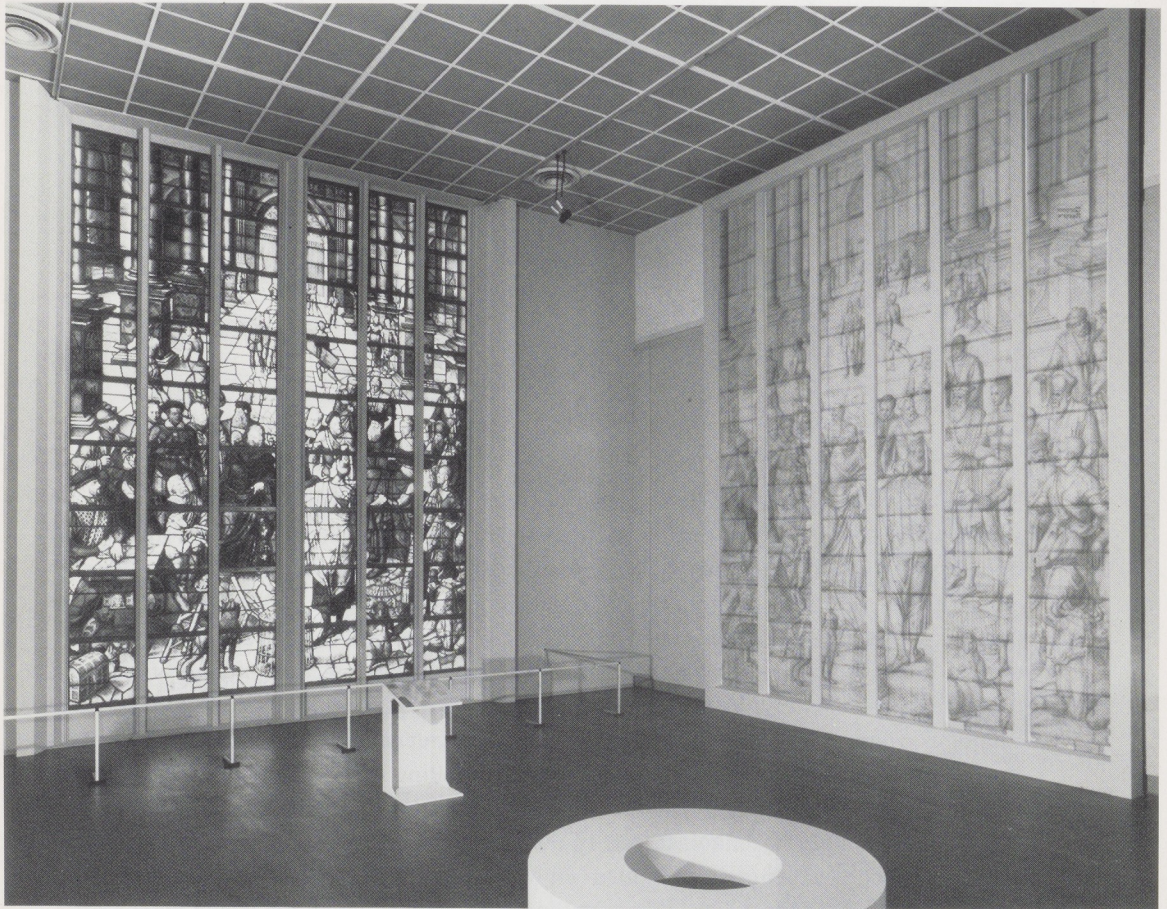
Voorwoord

In het najaar van 1986 vond in Nederland een omvangrijke museale presentatie plaats met als algemene titel 'De eeuw van de Beeldenstorm'. Op verschillende plaatsen in het land werden tentoonstellingen gewijd aan bepaalde deelaspecten van de gekozen periode die ongeveer van 1525 tot 1580 loopt, een landelijke aanpak die voor een zo ver terugliggend tijdvak voor Nederland zeker ongebruikelijk mag worden genoemd. Vaak voor het eerst werden daarbij kunstwerken en stromingen direct met elkaar geconfronteerd binnen een en dezelfde tentoonstelling. Van elke tentoonstelling verscheen een door deskundigen bewerkte catalogus, voor wat de bouwkunst betreft aangevuld met een reisboekje *Het nieuwe ornament*.¹ Reeds tijdens de voorbereidingen voor de tentoonstelling in het Rijksmuseum, *Kunst voor de beeldenstorm*, hadden de organisatoren overwogen een colloquium aan de manifestatie te verbinden. Aan deze bijeenkomst, van 19 tot 22 november gehouden, nam een groot aantal kunsthistorische vakgenoten uit binnen- en buitenland deel. Naast discussie ten overstaan van de kunstwerken die op de tentoonstelling aanwezig waren en die welke tijdens een excursie naar Breda, Gouda en Utrecht bezichtigd werden, werd in kleinere groepen gesproken over problemen van uiteenlopende aard, waarbij ook korte voordrachten werden gehouden.

Het organiserend comité had de laatste dag van het colloquium gereserveerd voor een thema dat in de tentoonstelling te weinig aan bod was gekomen, misschien wel had kunnen komen: de verhouding van de beeldende kunst tot de religieuze omwentelingen van de tijd. Het verduidelijken van deze relatie kon alleen verwezenlijkt worden, indien naast het Beeld – de kunstwerken – ook het Woord – de ideeën, gedachten en opvattingen van de hervormers en hun tegenstrevers – aan bod kwamen. Zes sprekers werden aangezocht om aan deze opzet gestalte te geven. De lezingen werden niet alleen door de deelnemers aan het colloquium maar ook door een grotere groep van geïnteresseerden alsmede door een aantal bruikleengevers bijgewoond.

Dankzij de bereidwilligheid van de redactie van dit Bulletin verschijnen deze voordrachten, aangevuld met enkele andere onderwerpen, thans in druk. Peter Parshall behandelt de betekenis van reformatorische ideeën voor het beeldende materiaal. Robert Zijp gaat in op

Afb. 1. Gezicht in de zaal, waarin een groot deel van het glas en het karton van De verdrijving van de wisselaars door Dirck Crabeth (cat. 243, 244) was te zien.

de verschillende interpretaties die historici voor het begrip 'reformatie' hebben gegeven en op het beeldmateriaal waarvan de reformatoren zich bedienden bij het uitdragen van hun opvattingen. Ilja Veldman belicht het Geloof in het werk van de, meestal als een humanistisch geschoolde kunstenaar te boek staande, Maarten van Heemskerck. C. A. van Swigchem demonstreert aan de hand van de St.-Bavo in Haarlem de problemen waarvoor de protestantse gebruikers van een katholieke kerk zich gesteld zagen bij een nieuwe en gepaste aankleding van het kerkgebouw, waarbij het Woord in plaats van het Beeld een belangrijke plaats kreeg toebedeeld. David Freedberg tenslotte geeft zijn mening over de door de tentoonstelling verworven nieuwe wetenschappelijke inzichten en legt de nadruk op de crisistrekken die de artistieke productie van de periode mede bepalen. De zesde lezing, van Hessel Miedema, die naast de religieuze ook de economische achtergronden van reformatie en kunst behandelde, kon helaas niet opgenomen worden.

Aan deze kern zijn twee artikelen toegevoegd. In de eerste plaats is er de redevoering waarmee Josua Bruyn het colloquium opende en waarin hij het oud en nieuw in de 16de-eeuwse

beeldthema's tegen elkaar afwoog. Vervolgens doet Wouter Kloek verslag van het tijdens de tentoonstelling aan de hand van de originelen verrichte onderzoek. En tenslotte is een lijst opgenomen van addenda en corrigenda op de catalogus van de Rijksmuseum-expositie. De beide laatste bijdragen vormen een belangrijke aanvulling op de catalogus van de tentoonstelling en kan voor de bezitters ervan als een waardevol complement gelden.

Dit nummer van het *Bulletin van het Rijksmuseum* is een gedeeltelijk verslag van het door de deelnemers aan het colloquium en de medewerkers aan de catalogus verrichte wetenschappelijke werk. Aan alle auteurs wordt dank uitgesproken voor het feit dat zij hun materiaal voor publikatie beschikbaar hebben willen stellen.

Namens het colloquium-comité,

ROBERT W. SCHELLER

Noten

¹ Cat. tent. *De smaak van de elite. Amsterdam in de eeuw van de beeldenstorm* (ed. Renée Kistemaker, Michiel Jonker), Amsterdam (Amsterdams Historisch Museum) 1986.

Cat. tent. *Woelige tijden. Amsterdam in de eeuw van de beeldenstorm* (ed. Margriet de Roever, Boudewijn Bakker), Amsterdam (Gemeente-archief Amsterdam) 1986.

Cat. tent. *Het boek in Nederland in de 16de eeuw* (P. van Bohemen, N. P. J. van der Lof, E. van Meurs), 's-Gravenhage (Rijksmuseum Meermanno-Westreenianum/Museum van het Boek) 1986.

Cat. tent. *Huisraad van een molenaarsweduwe. Gebruiksvoorwerpen uit een 16de-eeuwse boedelinventaris* (ed. J. R. ter Molen, A. P. E. Ruempol, A. G. A. van Dongen), Rotterdam (Museum Boymans-van Beuningen)/Amsterdam 1986.

Cat. tent. *Ketters en papen onder Filips II*, Utrecht (Rijksmuseum Het Catharijneconvent) 1986.

W. Th. Kloek, W. Halsema-Kubes, R. J. Baarsen, *Kunst voor de beeldenstorm. Noord-nederlandse kunst 1525-1580* (Engelse editie: *Art before the Iconoclasm. Northern Netherlandish Art 1525-1580*), 's-Gravenhage 1986.

Cat. tent. *Kunst voor de beeldenstorm. Noord-nederlandse kunst 1525-1580* (ed. J. P. Filedt Kok, W. Halsema-Kubes, W. Th. Kloek), Amsterdam (Rijksmuseum)/'s-Gravenhage 1986.

Cat. tent. *Leerrijke reeksen van Maarten van Heemskerck* (Ilja M. Veldman), Haarlem (Frans Halsmuseum) 1986.

Rik Vos, Fred Leeman, *Het nieuwe ornament. Gids voor de renaissance-architectuur en -decoratie in Nederland in de 16de eeuw*, 's-Gravenhage 1986.